

महाराष्ट्र भूजल (विकास व व्यवस्थापन) अधिनियम २००९ (२०१३ चा अधिनियमक्र. २६)

३०००००

- ३००००० व त्याचा होणारा अनिर्बंध ३००००० नियंत्रित करणेसाठी राज्यातील भूजलामध्ये वाढ होण्यासाठी एकात्मिक पध्दतीने पावसाच्या पाण्याचे कृत्रिम पुनर्भरण होणे आवश्यक आहे, तर दुसरीकडे उपलब्ध भूजलाचे शास्त्रशुद्ध पध्दतीने लोकसहभागातून व्यवस्थापन होणे नितांत आवश्यक आहे.
- राष्ट्रीय जलनिती बरोबरच राज्याच्या जलनितीत पाण्याच्या (भूपृष्ठजल व भूजल) एकात्मिक व समन्वयी विकासाची गरज प्रकल्पाच्या नियोजनापासून प्रतिपादीत करण्यात आली आहे. तसेच भूजल साठ्यात वाढ करण्यासाठी भूजल पुनर्भरण कार्यक्रम राबविण्याची गरज विषद करण्यात आलेली आहे. त्याचबरोबर समन्यायी वाटप होण्यासाठी भूजल उपसा पुनर्भरणाच्या मर्यादेत ठेवण्यासाठी नियमन करणे गरजेचे असल्याचे नमूद करण्यात आलेले आहे. केंद्र व राज्याच्या जलनितीमध्ये जलसंपत्तीचे नियोजन, विकास व व्यवस्थापनात लोकसहभागावर अधिक भर देण्यात आलेला आहे.
- महाराष्ट्र जल व सिंचन आयोगाने देखील भूजलाची असलेली दुर्मिळ उपलब्धता, उपशासाठी लागणारा खर्च व उर्जेच्या अनुपलब्धतेच्या अनुषंगाने सध्याचा भूजलाचा असलेला वापर, विकास व दैनंदिन गरज लक्षात घेवून, भूजल विकासाबरोबरच यापुढे भूजल व्यवस्थापनाकडे अधिक लक्ष देण्याची गरज प्रतिपादीत केली आहे. त्यासाठी भूजल नियंत्रण शासनाला करावे लागेल अशी शिफारस केलेली आहे.
- राज्यातील जलसंपत्तीचे विनियमन करण्याकरिता, जलसंपत्तीचे कुशल, समन्याय व टिकाऊ व्यवस्थापन, व ०००००० व वापर सुकर करण्याकरिता आणि त्यांची सुनिश्चिती करण्याकरिता तसेच इतर तदनुषंगिक बाबींकरिता **महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५** ०००००० -नाला आहे. त्यानुसार राज्यात महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरणाची स्थापना करण्यात आली आहे. सदर अधिनियमात, प्राधिकरण भूजल अधिनियमाचे अनुपालन करील अशी तरतूद आहे.
- केंद्र शासनाच्या जलसंपत्ती खात्याने देखील भूजल विकास व व्यवस्थापनाचे नियमन व नियंत्रण करण्यासाठी जानेवारी २००५ मध्ये प्रारूप मसुदा विधेयक राज्यांना वितरीत केले आहे. त्यात राज्यस्तरावर भूजल प्राधिकरणाची स्थापना करणे, अतिशोषित क्षेत्र अधिसूचित करून त्यातील भूजलाचा विकास व व्यवस्थापन नियंत्रित करणे, अधिसूचित व अनधिसूचित क्षेत्रातील विहिरींच्या नोंदी करणे, विंध्यन यंत्रांची नोंदणी करणे तसेच कृत्रिमरित्या भूजल पुनर्भरणसाठी पावसाचे पाणी अडविणे व जिरविणे इत्यादी मुद्यांचा अंतर्भाव करण्यात **०००००० ००००००**
- राज्यातील असमान पर्जन्यमान, भूपृष्ठीय रचना व प्रतिकूल भूस्तरीय परिस्थिती यामुळे नैसर्गिकदृष्ट्या भूजल संपत्तीच्या उपलब्धतेवर मर्यादा आलेल्या आहे. तर काही भागांत सिंचनासाठी होत असलेल्या अतिरेकी भूजल **०००००० ००००००** अतिशोषित क्षेत्रांची संख्या **३०००००० ००००००** ००००००
- राज्यातील भूजल उपलब्धतेचा आढावा घेण्यात आला असता, अतिशोषित (Over-exploited) **३० ०००००००** (Critical) पाणलोट क्षेत्रांची संख्या वाढत असल्याचे दिसून आले आहे. सन १९९८ साली सुधारीत करण्यात आलेल्या भूजल अंदाजानुसार ५४ लघुपाणलोट क्षेत्रे **१०० ००००००** वर्गवारीत मोडत असल्या कारणाने अधिसूचित करण्यात आलेली होती. सन २००४ च्या अहवालानुसार **१००** संख्या वाढून एकदम **२९२ -०००००० १० ००००००** नुसार **०००००० ००००००** नुसार २२९ **०००००० ००००००** यावरून गेल्या दोन दशकातील भूजलाच्या **०००००० ००००००** कल्पना येते. राज्य शासनाने गेल्या पाच सहा वर्षांपासून सुरु केलेल्या धडक व भरीव जलसंधारणाच्या कामांबरोबरच भूजल वापराच्या जागृतीमुळे भूजल उपशाचा कल स्थिरावण्यास सुरवात **०००००० ००००००**

8. केंद्रीय भूजल प्राधिकरणाने (Central Groundwater Authority) जळगांव जिल्हयातील यावल व रावेर आणि अमरावती जिल्हयातील मोर्शी व वरुड या सातत्याने तालुक्यांमधील विहिरींच्या नोंदणीची प्रक्रीया जिल्हाधिका-यांमार्फत केलेली आहे. जिल्हाधीकाच्यांनी लघु पाणलोटान्त समाविष्ट असलेली गांवे वेळोवेळी अधिसूचित करुन त्यात नवीन विहीर घेणे अथवा अस्तित्वातील विहिरींवर नवीन पंप बसवून उपसा करण्यावर बंधने आणलेली आहेत. 2008-०९ च्या भूजल अंदाज अहवालानुसार १३ जिल्ह्यातील १२३९ गांवे अधिसूचित केलेली आहेत. या गांवात भूजलावर आधारित पिण्याच्या पाण्याच्या अतिउपशाचा विपरित परिणाम होत असल्याचे देखील आढळून आलेले आहे. भूजलाच्या अति उपशामुळे पाण्याच्या गुणवत्तेवर देखील विपरित परिणाम होत असल्याचे आढळून आलेले आहे.
9. भूजलाच्या अति उपशास "मा-या जमिनीखालील पाण्यावर मा-नीच मालकी" या विचाराने, पर्यावरणविषयक बाबींचा फारसा विचार न करता उपसा करणे ही बाब कारणीभूत आहे. नद्यांच्या आजुबाजूच्या क्षेत्रातील सिंचन नद्यांच्या अतिउपशामुळे नद्यांची अधिक काळ वाहण्याची प्रक्रीया संपुष्टात आली असुन तेथील पर्यावरण व नद्यांच्या काठावरील पिण्याच्या पाण्याचे स्रोत यावर विपरीत परिणाम नालेला आहे. राज्यामध्ये बरोबरच औद्योगिक वापरासाठी देखील भूजलाचा मोठ्या प्रमाणात वापर होत आहे. परंतू उद्योगांसाठी होणाऱ्या भूजल वापराची अधिकृत आकडेवारी मात्र उपलब्ध नाही. अधिकाधिक क्षेत्र सिंचनाखाली आणण्यासाठी अति खोल विंधण विहिरी मोठ्या प्रमाणांत घेतल्या जात असून त्याचा परिणाम होत आहे. चांगला पाऊस होऊनही भूजल भरणा म्हणजेच पुनर्भरण पुरेसे होत नसल्याने चांगल्या वर्षात देखील पाण्याची भरणा होत नाही.
10. परिस्थिती विचारात घेता राज्यामध्ये होत असलेल्या अनिर्बंधित वापर नियंत्रण आणून भूजलाचे एकात्मिक पध्दतीने विकास व व्यवस्थापन होणेसाठी एका सर्वकष नवीन अधिनियमाची नितांत आवश्यकता शासनाला भासली आहे. क्षेत्रातील उपभोक्त्याशी, संघटनांशी, त-सल्ला मसलत करुन शासनाच्या विविध विभागांशी नालेल्या चर्चेअंती महाराष्ट्र भूजल (विकास व व्यवस्थापन) विधेयक २००९ चा मसुदा पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागामार्फत तयार करणेत आला.
11. विधेयकावर चर्चा करण्यासाठी राज्यस्तरीय, विभागीय कार्यशाळांचे आयोजन करण्यात आलेले होते. विधेयक मंत्रिमंडळाच्या बैठकीत मान्य नाल्यानंतर १६ डिसेंबर २००९ महाराष्ट्र विधानसभेत मांडण्यात आले. विधीमंडळातील चर्चेअंती ते संयुक्त समितीकडे पाठविण्यात आले होते. संयुक्त समितीने देखील विविध क्षेत्रातील त-न, संघटना, आदींची विचार विनिमय केला. संयुक्त समितीच्या १६ बैठका व राजस्थान अभ्यास दौऱ्यानंतर अहवाल विधीमंडळास सादर करण्यात येवून विधीमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांनी एकमताने विधेयक एप्रिल २०१२ मध्ये पारीत केले आहे.
12. विधेयक मा. राष्ट्रपतींनी २२ नोव्हेंबर २०१३ रोजी प्रदान केलेली असून महाराष्ट्र शासन राजपत्र, असाधारण भाग ४ दिनांक ३ डिसेंबर २०१३ (२०१३ चा अधिनियम क्र २६) अन्वये अधिसूचना जारी करण्यात आली आहे.
13. सर्व प्रकारच्या भूजल वापरकर्त्यांना सातत्यपूर्ण भूजल उपलब्ध व्हावे तसेच सार्वजनीक पिण्याच्या पाण्याचे स्रोत संरक्षित करता यावे या साठी, लोकसहभागातून मागणी व पुरवठा आधारीत उपयायोजना करुन भूजल विकास व व्यवस्थापन लोकसहभागातून करणे.

महत्वाच्या तरतुदी

1. कायद्याच्या अंमलबजावणीसाठी महत्वाच्या यंत्रणा-

- a. राज्य स्तरावर मुख्यमंत्र्यांच्या अध्यक्षतेखाली राज्य पाणलोट व्यवस्थापन परिषद (कलम 16)
 - b. राज्य स्तरावर मुख्य सचिवांचे अध्यक्षतेखाली शक्ती प्रदान समिती (कलम 15)
 - c. राज्य स्तरावर राज्य भूजल प्राधिकरण म्हणून महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (MWRRA) (कलम 3)
 - d. केंद्र सरकारच्या अध्यक्षतेखाली, जिल्हा परिषद अध्यक्षीय उपाध्यक्षतेखाली व जिल्ह्यातील लोकप्रतिनिधी यांचा सदस्य म्हणून समावेश असलेली जिल्हा पाणलोट व्यवस्थापन आयोग (कलम 17)
 - e. जिल्हास्तरावर जिल्हाधिकारी हे जिल्हा प्राधिकरण (कलम 16)
 - f. अधिसूचित क्षेत्रात पाणलोट स्तरावर भूजल उपभोक्ता व स्थानिक जनतेचा सहभाग असणारी पंचायत समिती सभापती यांचे अध्यक्षतेखालील पाणलोट स्तरीय जलसंपत्ती समिती (WWRC) (कलम 29)
 - g. अनधिसूचित क्षेत्रात ग्राम पंचायत (कलम 46)
 - h. सर्व स्तरावरील तांत्रिक मार्गदर्शन व कामकाजासाठी भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा (कलम 41 (46))
2. केवळ पिण्याच्या पाण्याचे स्रोत संरक्षित करण्याऐवजी राज्यातील संपूर्ण भूजल संपत्तीचे नियोजन, नियमन व व्यवस्थापन (कलम 1, 9 व 10).
 3. कायद्याच्या अंमलबजावणीमध्ये राज्य स्तरावरील पाणलोट व्यवस्थापन परिषद, जिल्हा स्तरावरील पाणलोट व्यवस्थापन समिती आणि पाणलोटस्तरीय जलसंपत्ती समिती (WWRC) व ग्रामपंचायत यांच्या माध्यमातून लोकसहभाग प्राप्त करणे (कलम 16, 17 व 29).
 4. अति शोषित पाणलोट क्षेत्रांबरोबरच खराब गुणवत्ता अथवा प्रदुषणाची समस्या असलेले क्षेत्र अधिसूचित करणे (कलम 8).
 5. पेयजल स्रोत संरक्षणाबरोबरच पिण्याच्या पाण्याची गुणवत्ता अबाधित ठेवणेसाठी प्रदुषण करणाऱ्याने किंमत चुकविणेचे तत्व प्रस्तावित (कलम 6).
 6. राज्यातील अधिसूचित व अनधिसूचित क्षेत्रात अस्तित्वातील तसेच नवीन होणाऱ्या सर्वच विहिरी / विंधण विहिरीची नोंदणी करणे (कलम 6).
 7. अधिसूचित/अनधिसूचित क्षेत्रात पिण्याच्या पाण्याच्या उपयोगा व्यतिरिक्त इतर उपयोगांसाठीच्या नविन खोली विंधण विहिरी (६० मी पेक्षा जास्त) खुदाईवर प्राधिकरण प्रतिबंध आणेल (कलम 1(1)).
 8. अधिसूचित क्षेत्रात पिण्याच्या पाण्याच्या व्यतिरिक्त इतर उपयोगासाठीच्या नविन विहिरींवर प्रतिबंध खोल विहिरीतून (६० मी पेक्षा जास्त) भूजल उपसा करण्यावर प्रतिबंध (कलम 1(2)).
 9. अनधिसूचित क्षेत्रात अती खोलीवरील (६० मी पेक्षा जास्त) भूजल उपशावर कर आकारणी करणे प्रस्तावित (कलम 1(3)).
 10. अधिसूचित क्षेत्रात भूजल विक्रीवर बंधने प्रस्तावित (कलम 1(4)).
 11. एकात्मिक जलव्यवस्थापनासाठी पाणलोट स्तर, जिल्हा स्तर आणि राज्य स्तरावर भूपृष्ठ जल व भूजल यांच्या समन्वयाची व्यवस्था (कलम 9 (2)).

12. अधिसूचित क्षेत्रात एकात्मिक पाणलोट क्षेत्र विकास व व्यवस्थापनाचा आराखडा पाणलोटस्तरीय समितीच्या सहकार्याने व संबंधित शासनाच्या विभागाचे माध्यमातुन प्राधान्यक्रमाने राबविणे (कलम 9(3)).
13. एकात्मिक पाणलोट क्षेत्र विकास कामांकरिता शासनामार्फत निधी उपलब्ध करून देण्याबाबतच्या अनिवार्य शासकीय अंदाजपत्रकाच्या प्रक्रियेप्रमाणे निधी उपलब्ध करून देण्याबाबतच्या तरतुदींचा अंतर्भाव (कलम 9(4)).
14. अधिसूचित क्षेत्रातील शहरी भागात पावसाच्या पाण्याचे संवर्धन करणेची योजना अनिवार्य करणे (कलम 9(7,8))
15. पाणलोटस्तरीय जलसंपत्ती समिती अथवा ग्रामपंचायती मार्फत पाण्याचा ताळेबंद मांडणे या सारख्या अभिनव उपक्रमांना व अधिसूचित क्षेत्रातील शेतक-यांना सुयोग्य पीक पध्दतीसाठी प्रोत्साहित करणे (कलम 9(9) 11).
16. अधिसूचित क्षेत्रासाठी भूजल वापर योजनेच्या आधारे पीक आराखडा तयार करणे व त्याची अंमलबजावणी त्यांना बंधनकारक असेल व त्याचे अनुपालन न करणे हा दखलपात्र अपराध. त्याच प्रमाणे या क्षेत्रात कमी पाणी लागणारी पीके घेण्यासाठी बाजार व्यवस्थांची निर्मिती करणे (कलम 10 (1 व 2)).
17. विंधन विहीर खुदाई यंत्राची नोंदणी भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणेकडे करणे (कलम 12).
18. अयशस्वी अथवा कोरडी विंधण विहीरींची सुरक्षितता करणे बंधनकारक असेल (कलम 13 व 14).
19. राज्यातील सार्वजनीक पिण्याच्या पाण्याचे स्रोत अधिसूचित करणे (कलम 20).
20. सार्वजनिक पिण्याच्या पाण्याच्या उद्भवांना संरक्षण देण्यासाठी पिण्याच्या पाण्याच्या स्रोतांच्या प्रभाव क्षेत्रात (Area of Influence) नवीन विहीर घेण्यास मनाई. भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणेमार्फत स्रोतांच्या क्षेत्र निश्चित होईपर्यंत सध्याच्या भूजल कायद्यात असलेली 500 मीटरची तरतुद कायम. सार्वजनिक पिण्याच्या पाण्याच्या स्रोताच्या प्रभाव क्षेत्रात विना परवानगी विहीर खोदल्यास ती बंद करून सरकार जमा करण्यात येईल व त्याची नुकसान भरपाई देय असणार नाही (कलम 21).
21. पाणी टंचाई क्षेत्र म्हणून घोषित करणे व त्या काळात सार्वजनिक पिण्याच्या पाण्याचे स्रोत संरक्षित करणे स्रोताच्या प्रभाव क्षेत्रात अथवा एक कि.मी. परिसरात (जे जास्त असेल), अस्तित्वात असलेल्या विहीरींचा उपसा नियंत्रित अथवा तात्पुरत्या स्वरूपात बंदी (कलम 25 व 26).
22. पाणलोटस्तरीय जलसंपत्ती समितीमध्ये अधिसूचित भागातील जिल्हा परिषद, पंचायत समिती सदस्य आणि ग्रामपंचायत प्रतिनिधी, स्वयंसेवी संस्था, पाणी वापर संस्था व पाण्याशी संलग्न विभागांच्या शासकीय अधिकाऱ्यांचा सदस्य म्हणून समावेश. तालुका पंचायत समितीचे सभापती हे पाणलोटस्तरीय समितीचे पदसिद्ध अध्यक्ष असतील (कलम 29).
23. भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणेच्या तांत्रिक सल्याने अधिसूचित क्षेत्रात पाणलोटस्तरीय जलसंपत्ती समिती मार्फत व अनधिसूचित क्षेत्रात ग्रामपंचायत मार्फत 60 मी. पर्यंत विंधन विहीरी घेण्यास परवानगी देणे नवीन विहीर घेताना कृत्रिम पुनर्भरणाच्या उपाययोजना अनिवार्य असतील (कलम 36).
24. कायद्यातील तरतुदींचे उल्लंघन नाल्यास आवश्यकतेनुसार 10,000/- रुपयांपर्यंत दंड वा कारावासाच्या शिक्षेची तरतुद. पुढच्या गुन्हास सहा महिने कारावास किंवा 25,000/- रुपयांपर्यंत दंड अथवा दोन्ही शिक्षेच्या तरतुदी प्रस्तावित (कलम 42).
25. कंपन्यांनी केलेल्या अपराधासाठी शिक्षेची विशेष तरतुद. कंपनीच्या संबंधित अधिकाऱ्या शिक्षा (कलम 43).

राज्य भूजल प्राधिकरण

- महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरणावर राज्य भूजल प्राधिकरणाची जबाबदारी (कलम ३)
- संचालक, भूजल क्षेत्रातील एक त-ना व्यक्ती व भूजल वापरकर्त्यांचे प्रतिनिधित्व करणारी एक महिला यांची निर्मात्रित म्हणून नियुक्ती करणे (कलम ३(२)).
- भूजलाचा विकास व व्यवस्थापन व त्याचे नियमन करण्यासाठी क्षेत्र अधिसूचित करणे व पाणलोट क्षेत्र जलसंपत्ती समिती स्थापन करणे (कलम ४), अधिसूचित क्षेत्र अनधिसूचित करणे (कलम ५)
- पाण्याच्या गुणवत्तेचे संरक्षण करणे (कलम ६)
- राज्यातील सर्व विहीर मालकांची नोंदणी करून घेणे (कलम ७)
- अधिसूचित व अधिसूचित नसलेल्या क्षेत्रांमध्ये कृषी किंवा औद्योगिक वापरासाठी खोल विहीर खोदण्यास प्रतिबंध करणे (कलम ८(१))
- अधिसूचित क्षेत्रात विहीरींचे खोदकाम करण्यावर पूर्णपणे बंदी घालून त्याचे विनियमन करणे. अधिसूचित नसलेल्या क्षेत्रातील खोल विहीरींचा वापर करण्यावर उपकर बसविणे (कलम ८(२) व ८(३)).
- राज्यातील पुनर्भरणयोग्य क्षेत्रांचे निर्धारण करणे (कलम ९(१)).
- एकात्मिक पाणलोट विकास व व्यवस्थापन आराखड्याच्या अंमलबजावणीची खात्री करणे (IWDMP), लोक सहभाग, जल सधन पिके घेण्यासाठी भूजलाचा वापर करणाऱ्यांना प्रोत्साहन न देणेबाबतची मार्गदर्शक तत्वे, नागरी क्षेत्रात पावसाचे पाणी साठविण्यासाठी मार्गदर्शक सूचना, सामूहिक जागृती व प्रशिक्षण यांना चालना देणे, उत्तम प्रथांना उत्तेजन व प्रोत्साहन देणे (कलम ९).
- अधिसूचित क्षेत्रात भूजल वापर योजनेवर आधारीत पिक योजना तयार करणेसाठी राज्य शासनास निदेश देणे. ही योजना बंधनकारक असून पालन न करणे दखलपात्र गुन्हा मानण्यात येईल (कलम १०(१)).
- अधिसूचित क्षेत्रातील जल सधन पीकांवर संपुर्ण मनाई जाहीर करणे (कलम १०(२)).
- अधिसूचित न केलेल्या क्षेत्रात भूजल वापर योजनेसाठी मार्गदर्शक तत्वे निर्गमित करणे (कलम ११).
- विहीरींच्या सुसंरक्षणीत समुचित सावधगिरीच्या उपाययोजना हाती घेणेसाठी मार्गदर्शक तत्वे निर्गमित करणे (कलम १३).

राज्य स्तर

१ महाराष्ट्र पाणलोट व्यवस्थापन समिती (कलम १६)

- मजनिप्राअच्या कलम १६ अंतर्गत असणारी राज्य जल परिषद
- अध्यक्ष - मुख्यमंत्री, उपाध्यक्ष - उप मुख्यमंत्री, सदस्य - जलसंपदा मंत्री, नियोजन व वित्त मंत्री, नगरविकास मंत्री, कृषी मंत्री, जलसंधारण मंत्री, उद्योग मंत्री, पर्यावरण मंत्री, पाणी पुरवठा व स्वच्छता मंत्री, पाणी पुरवठा व स्वच्छता राज्यमंत्री, व पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग हे सदस्य सचिव
- संपुर्ण राज्याकरीता एकात्मिक पाणलोट क्षेत्र विकास व व्यवस्थापन आराखड्यास मान्यता देणे व त्याची राज्य जल आराखड्यासमवेत एकत्रिकरणाची खात्री करणे

२ राज्यस्तरीय शक्तीप्रदान समिती (कलम १५)

- मजनिप्राअच्या कलम १५ अंतर्गत असणारे राज्य जल मंडळ
- अध्यक्ष - मुख्य सचिव, सदस्य सचिव - सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, सदस्य - सचिव: नियोजन व वित्त, जलसंपदा, नगरविकास, कृषी, जलसंधारण, उर्जा व पर्यावरण, व सर्व विभागीय आयुक्त
- संपुर्ण राज्याकरीता एकात्मिक पाणलोट क्षेत्र विकास व व्यवस्थापन आराखड्याचे एकत्रिकरण करणे व तो राज्य जल आराखड्याचा भाग असल्याची खात्री करणे

६ भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा

- राज्यातील खोदकाम यंत्रसामग्री मालक व चालक यांची नोंदणी करणे (कलम १२).
- पाणलोट क्षेत्र जलसंपत्ती समितींना अनुदान उपलब्ध करून देणे, लेखांचे वार्षिक विवरणपत्र तयार करणे व संबद्ध अभिलेखे ठेवणे (कलम ३८, ३९, ४०).
- मूळ पाणलोट क्षेत्र किंवा जलप्रस्तर निर्धारित करणे, त्यांचा आराखडा तयार करणे व ते अधिसूचित करणे (कलम ४१).
- सार्वजनिक पिण्याच्या पाण्याच्या प्रभावा क्षेत्रांचे निर्धारण करणे (कलम ४२).
- पाणलोट क्षेत्र किंवा जलप्रस्तर यावर आधारीत भूजल वापर योजना तयार करणेसाठी पाणलोट क्षेत्र जलसंपत्ती समिती किंवा ग्रामपंचायत यांना सहाय्य करणे (कलम ४३).
- एकात्मिक पाणलोट क्षेत्र विकास व व्यवस्थापन आराखडा तयार करण्यासाठी सहाय्य करणे (कलम ४४).
- भूजल शास्त्रीय अभ्यास व मदत करणे (पुनर्भरणपात्र क्षेत्रांचा शोध घेणे) (कलम ९, ४५, ४६).

३ जिल्हा पाणलोट व्यवस्थापन समिती

- जिल्हा पालक मंत्र्यांच्या अध्यक्षतेखाली जिल्हा पाणलोट व्यवस्थापन समितीची स्थापना. जिल्हाधिकारी हे या समितीचे सदस्य सचिव तर जिल्ह्यातील एक आमदार सदस्य असतील (कलम १८(१), (२)).
- प्राथम्याने अधिसूचित क्षेत्राकरीता व तदनंतर अनधिसूचित क्षेत्राकरीता एकात्मिक पाणलोट विकास व व्यवस्थापन योजना तयार करणे (कलम १९).

७ जिल्हा प्राधिकरण

- प्राधिकारी म्हणून तहसिलदारापेक्षा कमी दर्जा नसलेला अधिकारी (कलम 17)
- सार्वजनिक पिण्याचे पाण्याचे स्रोत अधिसूचित करणे (कलम 20).
- सार्वजनिक पिण्याचे पाण्याचे स्रोतांचे प्रभाव क्षेत्र अधिसूचित करणे व त्यात विहिरी खोदण्यास प्रतिबंध, ते अधिसूचित होईपावेतो सध्याची ५०० मीटरची तस्तुद लागू (कलम २१).
- सार्वजनिक पिण्याचे पाण्याचे स्रोतांचे दुषित होण्यापासून संरक्षण करणे (कलम २३)
- पाणी टंचाई क्षेत्र घोषित करणे व टंचाई कालावधीत विहीरींमधून पाणी काढण्यासाठी विनियमन करणे (कलम २५, २६)
- पाणलोट क्षेत्र किंवा जलप्रस्तर आधारीत भूजल वापर (कलम ३० (१)).
- जिल्हा पाणलोट व्यवस्थापन समिती व पाणलोट जलसंपत्ती समिती यांच्या निर्णयांची व योजनांची अंमलबजावणी करणे (कलम ३४)

अधिसूचित क्षेत्र (तालुका स्तर)

४ पाणलोट जलसंपत्ती समिती

- जलसंपत्ती क्षेत्राकरीता पाणलोटस्तरीय जलसंपत्ती समितीचे गठन करणे (कलम २९(१)), किमान ११ किंवा त्यापेक्षा अधिक गावांचा अंतर्भाव असणार.
- संबंधित पंचायत समितीचे सभापती हे पदसिद्ध अध्यक्ष, सदस्यांमध्ये प्रत्येक ग्रामपंचायतीमधून एक प्रतिनिधी, पाणी पुरवठा व स्वच्छता, जलसंपदा, कृषी, पशुसंवर्धन, दुग्धविकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा या विभागांचे प्रतिनिधी, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग हे सदस्य सचिव, जलसंधारण मंत्री व जिल्हा परिषद यामधील निवडून आलेला सदस्य हे या समितीचे पदसिद्ध सदस्य. जलसंधारणावर काम करित असलेल्या अशासकीय अथवा स्वयंसेवी संस्थेचा एक प्रतिनिधी - निर्मात्रित सदस्य व संबंधित गट विकास अधिकारी हे सदस्य सचिव असतील (कलम २९(२)).
- पाणलोट क्षेत्र किंवा जलधर आधारीत भूजल वापर योजना तयार करून अधिसूचित क्षेत्रात भूजल विनियमन करणेसाठी जिल्हा प्राधिकरणास मदत करणे (कलम ३०(१), (२)).
- एकात्मिक पाणलोट क्षेत्र व्यवस्थापन आराखड्याच्या अंमलबजावणीसाठी पाटपुरवा करणे, कृत्रीम भूजल पुनर्भरणाच्या वैयक्तीक योजनेसाठी मार्गदर्शन करणे; जल अंदाजपत्रकावर आधारीत पिक पध्दती विनिर्दिष्ट करणे (कलम ३० (३), (४), (५)).
- सार्वजनिक स्रोते व किटकनाशके यांचे वापरावर नियंत्रण ठेवणे (कलम ३१)
- अधिसूचित क्षेत्रांमध्ये नविन विहीरींच्या खोदकामास परवानगी देणे (कलम ३२)
- सामूहिक सहभागाला चालना देणे, वाळू खाणकामाचे विनियमन किंवा प्रतिबंध (कलम ३३ व 35)
- समितीच्या कामांचा अहवाल प्रसिद्ध करणे (कलम ३७)

अनधिसूचित क्षेत्री ग्रामपंचायत स्तर

५ ग्रामपंचायत

- अनधिसूचित क्षेत्रात गावाचे जल अंदाजपत्रक तयार करणे व जल लेखा ठेवणे (कलम ४६)
- अनधिसूचित क्षेत्रात पाणलोट क्षेत्र किंवा जलधर आधारीत भूजल पुनर्भरण व भूजल वापर आराखडा तयार करून त्याची अंमलबजावणी करणे (कलम ४६)
- अनधिसूचित क्षेत्रात ६० मीटर पर्यंतच्या खोलीच्या विधण विहीरी किंवा कुपनलिका खोदण्यास परवानगी देण्यापूर्वी भूजल वापर आराखडा व भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणेच्या तांत्रिक सल्ला विचारात घेणे (कलम ४६)
- अनधिसूचित क्षेत्रात समुचित आकाराच्या कृत्रीम पुनर्भरण संचना बांधकामाच्या शर्तीच्या अधिन राहून विहीर खोदण्यास परवानगी देणे. (कलम ४६)

८ अहवाल

- पहिल्या अपराधासाठी रु.१०,०००/- पर्यंत दंड, त्यानंतरच्या अपराधास सहा महिन्यांपर्यंत कारावास किंवा रु. २५,०००/- पर्यंत दंड किंवा दोन्ही शिक्षा (कलम ५२).
- कंपन्यांनी केलेल्या अपराधासाठी कंपनीचा प्रभार असणारी व्यक्ती/ कंपनी चालविण्यास जबाबदार असणाऱ्या व्यक्ती शिक्षेस पात्र असतील (कलम ५३)
- अपराध आपसात मिटविणे (कलम ५४)

९ अहवाल

- प्रथम अपिल जिल्हा प्राधिकरणाकडे (६० दिवसांचे आत).
- दुसरे अपिल राज्य प्राधिकरणाकडे (कलम ५६)